

Chronicle

Szkic do portretu naukowego Profesor Teresy Skubalanki

MARIA WOJTAK

(Lublin)

W roku 2008 przypada jubileusz osiemdziesięciolecia urodzin Profesor Teresy Skubalanki. Został on uczczony w dniach 16-17 czerwca środowiskową sesją zatytułowaną *Polonistyczne językoznawstwo UMCS*. Jubilatkę można bowiem bez wątpienia traktować jako ważną twórczynię lubelskiego środowiska językoznawczego, złożonego obecnie z badaczy różnych pokoleń i specjalności. Profesor Skubalanka nie tylko nie zamykała swych zainteresowań badawczych w obrębie jednej subdyscypliny czy szkoły, lecz inspirowała i współtworzyła wielowątkowe dociekania, obejmujące

całe spektrum językoznawczej problematyki, a więc badania z zakresu stylistyki, semantyki, pragmatyki, socjolingwistyki, dialektologii, historii języka czy gramatyki. Uwypuklając ten rys osobowości Uczzonej, Andrzej Maria Lewicki pisał: „Głównym celem, który wówczas [chodzi o lata 70. – dop. M.W.] stawia przed sobą prof. Skubalanka, jest ukształtowanie katedry językoznawczej [...]. Wychodzi przy tym z założenia, że dobrze ukształtowany uniwersytecki zakład języka polskiego, to zespół badaczy charakteryzujący się pluralizmem zainteresowań badawczych, gwarantującym harmonijną i prowadzoną na wysokim poziomie realizację całego programu studiów. Narzuciło to konieczność kierowania inicjatywami naukowymi z różnych działów językoznawstwa polonistycznego. I tu ujaw-

niają się szczególne właściwości prof. Skubalanki jako nauczyciela akademickiego. Z jednej strony, – okazuje szacunek dla zainteresowań i osobowości uczniów, z drugiej zaś strony – angażuje się w problematyce prowadzonych przez nich badań w tak znacznym stopniu, że sama podejmuje badania w dziedzinie rozwijanej przez ucznia i ujmując problem przez pryzmat własnych pryncypiów metodologicznych, wnosi do tej dziedziny oryginalne aspekty badawcze” (Lewicki 1988: 9).

Szkic do portretu Uczonej nie może pomieścić wszystkich barw z całej palety, jaką tworzy Jej bogaty i ogromnie zróżnicowany dorobek (Lewicki 1988; Siwiec, Wojtak 1988). Skupiając uwagę na dociekaniach z zakresu stylistyki, spróbujmy pokazać najważniejsze rysy pisarstwa naukowego Jubilatki, wydobyć te aspekty, które stanowią trwały wkład w dorobek dyscypliny.

Problematyka stylistyczna jest obecna w dorobku naukowym Teresy Skubalanki od początku. Zawsze też, co uznać trzeba za rys charakterystyczny Jej osobowości, łączy się z dyscyplinami pokrewnymi po to, aby ich dokonania twórczo prze-
transponować i wyznaczyć nowe konteksty interpretacyjne dla rozpatrywanych zagadnień stylistycznych. Pojawia się w związku z tym twórczy ferment, gdyż z jednej strony dorobek Uczonej charakteryzuje metodologiczna konsekwencja i wyostrowana świadomość złożoności podejmowanej problematyki, z drugiej zaś ewolucja poglądów, związana z wytyczaniem nowych obszarów badawczych, programowaniem (czy też inspirowaniem) badań i poszukiwaniem najlepszych metodologicznych rozwiązań. Nie będzie przesady w stwierdzeniu, że wszystkie ważne rozprawy czy monografie Teresy Skubalanki zawierają zarówno zagadnienia, jak i sposoby ich ujęcia, które (natychmiast lub po latach) jawią się jako pionierskie dla dyscypliny podstawowej i dyscyplin pokrewnych.

Trzon dorobku Uczonej funkcjonuje obecnie jako klasyczna wersja stylistyki językoznawczej, co nie znaczy, że jest to jej postać skostniała. Przeciwnie! Sama Autorka nie pozwala swoim myślom zasklepić się w „ucukrowanych” zespołach idei, gdyż ciągle dodaje do zbioru opracowań nowe rozprawy, modyfikujące własne stanowisko. Jej prace są wyzyskiwane w badaniach licznych lingwistów z wielu ośrodków uniwersyteckich. Trudno znaleźć artykuł czy monografię z zakresu stylistyki, w której nie byłoby śladów licznych zapożyczeń i kontynuacji dorobku Uczonej. Pojawiają się także akcenty polemiczne, co tym bardziej dobitnie świadczy o randze i znaczeniu tego naukowego pisarstwa.

Jakie wątki składają się zatem na dorobek Teresy Skubalanki w dziedzinie stylistyki? Odpowiadając wstępnie, trzeba wskazać, że Uczona mówi w stylistyce od lat własnym, mocnym i poznawczo nośnym głosem.

Warto zatem na początku wskazać szkieletowo miejsce Jej poglądów w ramach stylistyki jako dyscypliny. Dorobek naukowy Teresy Skubalanki funkcjonuje w ramach stylistyki językoznawczej ujmowanej jako dyscyplina autonomiczna (część stylistyki ogólnej), różniąca się od stylistyki literaturoznawczej przede wszystkim kategoriami opisu, zakresem badań i ich perspektywami. To jednak nie wszystko. Bogatą i wielowątkową twórczość Badaczki należy też sytuować w obrębie: a) stylistyki teoretycznej – ze względu na rozważania nad pojęciami kluczowymi dla dyscypliny i innymi kwestiami metodologicznymi, b) stylistyki historycznej, w ramach której opracowała jedyną w polskiej literaturze syntezę, c) stylistyki funkcjonalnej, gdyż Teresa Skubalanka wypowiadała się w kwestiach typologii stylowych odmian języka, a także dokonała charakterystyki najważniejszych stylistycznych odmian polszczyzny: stylu artystycznego, potocznego i retorycznego (oraz stylu tekstów użytkowych) d) stylistyki praktycznej (przede wszystkim ze względu na opracowanie koncepcji stylu grzecznościowego oraz prace poświęcone tej wersji polszczyzny, która powinna być prezentowana cudzoziemcom jako przedmiot nauczania).

Wydaje się, że za rys charakterystyczny bogatego dorobku Teresy Skubalanki w zakresie badań stylistycznych uznać należy następujące kwestie: a) podmiotowy charakter wywodów, budowanie własnych zrębów teorii, indywidualną interpretację najważniejszych pojęć (na przykład *stylu*), oryginalne zbiory kategorii interpretacyjnych, reinterpretację kluczowych pojęć i terminów dyscypliny, b) łączenie założeń teoretycznych z bogatą i wzorcowo wręcz formułowaną praktyką analityczną, c) szeroki zakres podejmowanych zagadnień i wybór zjawisk najważniejszych dla dyscypliny: definicja stylu, poszukiwanie metod i kategorii jego opisu, stylistyczna dyferencjacja współczesnej polszczyzny, charakterystyka stylu artystycznego w perspektywie historycznej (w przekrojach epok, nurtów i indywidualności twórczych), d) bogaty i znaczący dorobek w postaci opracowań monograficznych, w formie rozpraw i publikacji o charakterze podręcznikowym (czy encyklopedycznym).

Koncepcja stylu, prezentowana w licznych pracach Teresy Skubalanki, niełatwo poddaje się syntetyzującym ujęciom, gdyż poglądy Autorki ewoluowały, zmieniały się nie tylko formuły definicyjne, lecz także zbiór pojęć eksplikacyjnych i operacyjnych, a także inne problemy metodologiczne. Deklaracje Uczonej pozwalają jednak uznawać, że wpisuje Ona swe poglądy w strukturalno-funkcjonalny nurt badań. Ekspozując pojęcie funkcji i nadając stylom funkcjonalnym status kodów enumeratywnych, Teresa Skubalanka czyni styl kategorią semiotyczną (Skubalanka 1995: 9-11, 72-89, 213-233, Skubalanka 2002: 21-40; Skubalanka

2007: 568). Formuły definicyjne wyrwane z kontekstu nie zawsze oddają precyzyjnie poglądy konkretnego autora, ale warto je pokazać, gdyż są zwykle przytaczane przez tych badaczy, którzy do jego przekonań się odwołują. W formułach tych odbija się ponadto nie tylko styl myślenia twórcy, lecz także styl wypowiedzenia, w przypadku Jubilatki precyzyjny, skondensowany, ale też obrazowy.

W bogatym dorobku teoretycznym Teresy Skubalanki odnajdujemy kilka definicji stylu. Oto, jak się wydaje, najbardziej reprezentatywne sformułowania:

1) „Styl [...] jest objawem jednej z konkretyzacji języka, mianowicie konkretyzacji pragmatycznej, zdeterminowanej wewnętrznie i zewnętrznie w zależności od typu czynników determinujących” (Skubalanka 1995: 117).

2) „[...] styl funkcjonalny języka jest swego rodzaju kodem językowym dwuklasowym, w przeciwieństwie na przykład do takich symbolicznych subkodów stylistycznych, jak kod biblijny czy mitologiczny, które się składają z szeregu składników i nie mają struktur wyższego rzędu” (Skubalanka 1995: 232).

3) „Z punktu widzenia opisowego styl [...] to kategoria formy języka (ściślej mówiąc kategoria jednej z form języka), jego struktury modalno-pragmatycznej, odznaczającej się splotem wielu funkcji” (Skubalanka 2007: 576).

Wielowątkowy dorobek Teresy Skubalanki w dziedzinie stylistyki pozwala porządkować ewoluujące koncepcje i wyodrębniać kilka wersji dookreślania zrębów dyscypliny.

Wersja pierwsza stylistyki językoznawczej w ujęciu Jubilatki skryształizowała się w trakcie pracy nad *Historyczną stylistyką* i znalazła wyraz w rozprawie *Założenia analizy stylistycznej*¹. Pojęciem wyjściowym jest tu pojęcie *stylu*, dookreślane wstępnie za pomocą pojęcia *konkretyzacji* oraz *funkcji*. Autorka wyodrębnia następujące stadia konkretyzacji zjawisk językowych: 0) Język – 1) Język etniczny – 2) Styl języka 3) Tekst języka – 4) Wypowiedź (Skubalanka 1984: 13; Skubalanka 1995: 77). W grupie funkcji działających na płaszczyźnie realizacji stylistycznej języka umieszcza: a) funkcję substancjalną, która pozwala wyodrębniać style: mówiony i pisany, b) funkcję konotacyjną (semantyczną), z jej działaniem wiąże się funkcjonowanie w polszczyźnie stylów: potocznego, naukowego, artystycznego, retorycznego, urzędowego i innych, c) funkcję denotacyjną (zasięgu, zakresu), która umożliwia wyróżnianie stylów ogólnopolskich i nieogólnopolskich (Skubalanka 1984: 13; Skubalanka 1995: 78, 181-183). Funkcje ujmo-

1 Pierwodruk wspomnianej rozprawy w: *Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, 1976, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków. Cytując korzystać będę jednak z przedruku w: Skubalanka 1995.

wane są nie celowościowo, lecz jako zależności modyfikujące. Wyjaśniając swój punkt widzenia, Autorka pisze: „[...] chodzi tu o uniwersalne funkcje językowe, charakterystyczne dla każdego języka, funkcje decydujące o wprowadzeniu systemu do uzusu społecznego, definiowane nie celowościowo, lecz determinatywnie jako zależności modyfikujące” (Skubalanka 1995: 182). Przyjęcie tych założeń pozwoliło Uczonej na opracowanie oryginalnych schematów typologicznych odmian współczesnej polszczyzny (Skubalanka 1984: 17; Skubalanka 1995: 88, 183). Oryginalność, co warto wyeksponować, wynika z ujęcia panstylistycznego.

Znamienne modyfikacje omówionej wersji stylistyki przynosi rozprawa zatytułowana *Czy można mówić o istnieniu systemu stylistycznego?*². Odnajdujemy w niej nowe ujęcie stopni konkretyzacji zjawisk językowych. Autorka wyróżnia następujące poziomy konkretyzacji stylu języka: 0. Styl języka (system) – 1. Style języka etnicznego – 2. Tekst(y) stylu w danym języku – 3. Styl wypowiedzi, czyli styl indywidualny (Skubalanka 1995: 139)³. System stylistyczny ujmuje jako zbiór uniwersaliów stylistycznych złożony z jednostek konstytutywnych, kategorii oraz funkcji (konstytutywnych, czyli konstant, oraz generujących, czyli akomodacji) i zwraca uwagę na semiotyczny charakter tej struktury (Skubalanka 1995: 139). Wśród warunków, jakie muszą spełnić elementy struktury (systemu stylistycznego), Badaczka wymienia: nieregularność układów, relewancję semiotyczną i tożsamość kategorialną (Skubalanka 1995: 144; Skubalanka 2002: 30). „Miejsce, czyli wartość danej jednostki stylistycznej, wynika [...] nie z jej stosunku do innych jednostek w danym kodzie, lecz ze stosunku tego kodu do innych kodów stylistycznych języka” (Skubalanka 2002: 31).

Konkludując, istotę pierwszej wersji stylistyki w ujęciu Teresy Skubalanki, można pomieścić w następujących autorskich deklaracjach:

1) „Nowe w dotychczasowych rozważaniach nad naturą stylu pojęcie stopni konkretyzacji oznaczało próbę zastosowania do badań stylistycznych takiego narzędzia, które by pozwoliło ogarniać zarazem zjawiska indywidualne i powszechne, jako że lingwista w postępowaniu badawczym kieruje swoje uwagi ku twierdzeniom idealizującym, podczas gdy opis zjawisk stylistycznych, zwłaszcza jednostkowych, wymaga uwzględnienia konkretnych warunków, kształtujących istotę ich bytu” (Skubalanka 1995: 231).

2) „Na tym etapie mojego myślenia o stylu zdałam sobie sprawę z nadmiernej ogólności znaczenia wprowadzonego do definicji stylu terminu struktura,

2 Pierwodruk w: Skubalanka 1992: 27.

3 Warto zwrócić uwagę na kolejne modyfikacje w: Skubalanka 2002: 27.

twierdząc, że traci on dzięki temu w dużej mierze walor przydatności. Wydawało mi się wówczas, że budowana definicja musi pozostać w zgodzie z wymaganiami „historycznego doświadczenia” (Skubalanka 1995: 231).

Wersja druga stylistyki w ujęciu Teresy Skubalanki ma odmienny charakter. Najbardziej istotne są w tej koncepcji pojęcia *akomodacji językowej* i *akomodacji stylistycznej*, traktowane przez Autorkę jako kategorie wyjściowe (ibid.). Styl jawi się jako kategoria semiotyczna wykraczająca poza kanony metodologii językoznawstwa. Twórczyni zrębów nowej teorii stylistycznej zakłada programowe badanie fenomenów językowych bez ich autonomizowania, co oznacza konieczność uwzględnienia kontekstu kulturowego. Istotnym uzupełnieniem w stosunku do wersji poprzedniej staje się wprowadzenie pojęcia *funkcji wzorcowych* i *akomodacyjnych*, czyli związanych z konkretną realizacją (Skubalanka 2002: 32). Dookreślenie relacji wzorzec stylistyczny – styl tekstu odnajdujemy w następującym fragmencie rozważań: „Sądzę, że wzorzec jako zjawisko kultury, zjawisko motywowane historycznie i społecznie, jest strukturą intersubiektywną, niezależną od upodobań jednostkowych nadawców. Nie jest to wszakże jakaś machina produkcyjna, generująca style w realizacji tekstowej, raczej jest ona przez nadawców akomodowana do potrzeb tekstów, które tworzą” (Skubalanka 2002: 33).

Kolejną oryginalną propozycję teoretyczną (ze stosowną praktyką aplikacyjną) stanowi opracowana przez Teresę Skubalankę koncepcja gramatyki stylistycznej. Tworząc pierwociny owej koncepcji, Autorka deklaruje, że w jej ujęciu gramatyka stylistyczna obejmuje reguły, jakie wynikają z akomodacji (przystosowania) systemu językowego do potrzeb stylowych tekstu (Skubalanka 1995: 129; zob. też: Skubalanka 1991; Skubalanka 1997). Do podstawowych pojęć gramatyki stylistycznej Badaczka zalicza: kategorie, akomodację i styl (Skubalanka 2000: 41 i n.). Scharakteryzujmy je pokrótce, oddając głos Autorce:

KATEGORIE

Dla celów gramatyki stylistycznej najbardziej przydatne jest takie rozumienie kategorii gramatycznych, jakby one istniały w sensie fenomenologicznym: są nam po prostu dane, co prawda prymarnie *in abstracto*, wtórnie zaś *in concreto*, niejako „pod figurą” zanurzonych w substancji zjawisk języka, istnieją jednak realnie jako konstytutywne składniki systemu językowego, w jego bazie wyjściowej, pod jednym wszakże warunkiem: że tym klasom o znaczeniu ogólnym przyporządkowane są klasy zjawisk formalnych, pojawiających się w tekstach względnie regularnie. Tak rozumiane kategorie gramatyczne to agens, czas, modus, finitywność, lokatywność i inne (Skubalanka 2000: 41).

AKOMODACJA

Akomodacja jest ujmowana jako zbiór funkcji celowościowych (mechanizmów generujących) (Skubalanka 1995: 130). Ma charakter uniwersalny. „Występuje jako selekcja, derywacja [...], intensyfikacja, redukcja (w tym neutralizacja), kontaminacja i substytucja” (Skubalanka 1995: 130; por. też: Skubalanka: 2000: 41-44). „Akomodacja stylistyczna musi być – stwierdza autorka - dwustronna, dwojako uzależniona: od systemu językowego i od założonego bądź realnie istniejącego typu stylu” (Skubalanka 1995: 130). Akomodacja stylistyczna jest procesem językowym (Skubalanka 2000: 44). Szczegółowy opis zjawisk akomodacyjnych obejmuje: a) zmiany w frekwencji tekstowej form i konstrukcji gramatycznych, b) zmiany funkcji bez modyfikacji form, c) zmiany formy ze zmianą funkcji, d) zmiany zakresu uzusu danej formy (Skubalanka 2000: 51-52).

STYL

[...] styl musi się przedstawiać jako byt o charakterze językowym, nawet choćby jego istotna natura była heterogeniczna” (Skubalanka 2000: 44). Elementy stylu mają charakter znakowy, a styl funkcjonalny jest swego rodzaju kodem (Skubalanka 2000: 44, 45).

Tekst jako obiekt stylistyczny jest uwikłany „w całą ogromną sieć odniesień”. „Świadomość istnienia tych odniesień – akcentuje Badaczka – okazuje się szczególnie ważna przy określaniu kierunków akomodacji stylistycznej kategorialnych, gramatycznych składników tekstu” (Skubalanka 2000: 49).

Charakterystyka szczegółowa, zawarta we *Wprowadzeniu do gramatyki stylistycznej języka polskiego*, obejmuje stylistyczną akomodację kategorii osoby, czasu, kategorii nieokreśloności, lokatywności, atrybutu, kategorialne ukształtowanie tekstów i akomodację struktur gramatycznych.

Przedstawiając stylistyczne koncepcje Teresy Skubalanki, trzeba się na koniec odwołać do rozprawy, w której Autorka wykładając swoje *credo*, reinterpretuje i komentuje na nowo przede wszystkim własne wcześniejsze ustalenia i propozycje zarówno te, które odnosiły się do zagadnień fundamentalnych (por. dla przykładu definicję *stylu*), jak i problematyki bardziej szczegółowej. Nowe oświetlenie zyskują też poglądy innych badaczy. Sygnalizowane treści pomieściła Uczona w przywoływanym już artykule *Kategorie stylistyczne* (Skubalanka 2007).

Porządkując problemy, Teresa Skubalanka wyodrębnia:

1) pojęcia matrycowe stylistyki językoznawczej, której podstawowym przedmiotem są style funkcjonalne języka, a więc: *styl, język, funkcja, tekst, struktura*

(Skubalanka 2007: 569), zaznaczając, że: „W stylistyce [...] należy je uważać za aksjomaty, o naturze w zasadzie bezdyskusyjnej, gdy chodzi o własności podstawowe” (Skubalanka 2007: 569),

2) pojęcia operacyjne: *selekcja, wybór*,

3) pojęcia podrzędne klasyfikujące (*styl potoczny – potoczność*).

Autorka zaznacza, że są to pojęcia typologiczne, a więc mają elastyczną naturę (Skubalanka 2007: 569).

W dalszych wywodach pojawiają się uwagi na temat pojęcia funkcji, ujmowanych jako czynniki, które powodują krystalizowanie się kategorii stylistycznych. Wydobyć wypada też ważną dla współczesnej stylistyki myśl Autorki o przenikaniu składników stylu nacechowanych kategorialnie przez poszczególne poziomy stratyfikacyjne języka, by, jak pisze Badaczka, skumulować się w tekście (Skubalanka 2007: 575). „[...] style funkcjonalne – akcentuje Teresa Skubalanka w omawianej rozprawie – zdają się być seriami skorelowanych, względnie równoprawnych kategorii, obfitujących w liczne kategorie podrzędne” (Skubalanka 2007: 580). Aby pokazać ich działanie, Twórczyni omawianej koncepcji charakteryzuje podstawowe style funkcjonalne współczesnej polszczyzny, odwołując się do ustaleń wielu badaczy.

Konkludując Autorka pisze: „Kategorie stylistycznojęzykowe są to klasy pojęć typowych dla stylów funkcjonalnych o granicach rozmytych” (Skubalanka 2007: 605). Odnoszą się do wybranych jednostek języka obecnych w stylu. Krystalizują się zaś na poziomie tekstu. „Chociaż zazwyczaj mają umocowanie w materiale językowym, niekiedy wyznaczane są przez badaczy bez odniesienia do konkretnej dokumentacji jako kategorie myśli, związane z materiałem w sposób niebezpośredni” (Skubalanka 2007: 605). „Wśród wydzielanych kategorii można zauważyć dwie grupy: w skład pierwszej z nich wchodzi główne kategorie stylów funkcjonalnych, takie jak potoczność, artystyczność, naukowość itd. (styl potoczny, artystyczny, naukowy itd.), druga to podkategorie w ramach głównych klas jak np. spontaniczność, oficjalność, terminologiczność itd. Główne kategorie dysponują bogatą dokumentacją wykładników językowych, kategorie podrzędne nie zawsze taką dokumentację posiadają” (Skubalanka 2007: 606).

Stylistyka w ujęciu Teresy Skubalanki może być przedstawiona w formie kilku wyznaczników, dookreślających miejsce teoretycznych rozważań Uczonej w ramach dyscypliny. Za pierwszy wyróżnik wolno, jak sądzę, uznać programowo zakładany redukcjonizm. Styl rozpatrywany jest jako zjawisko językowe przy świadomości jego heterogenicznej natury, a więc ujmowany w kategoriach kodu. Ten składnik postawy metodologicznej Teresy Skubalanki pozostał w publika-

ciach Badaczki, mimo zmian odnoszących się do metodologicznych kwestii szczegółowych. Wyznacznikiem drugim jest włączanie kluczowego pojęcia (pojęcia *stylu*) w nowe konteksty pojęciowe. Najpierw są to pojęcia *konkretyzacji* oraz *funkcji* (ujmowanych deterministycznie), potem *akomodacja*. Za kolejny rys trzeba uznać poszukiwanie własnego miejsca w obrębie panujących w nauce paradigmatów (warto wyeksponować w tym kontekście reinterpretację założeń i pluralizm metod), a zwłaszcza preferowanie metod porównawczych i silny empiryzm, a także porządkowanie zrębów teorii (por. stanowisko w kwestii definiowania *stylu*) oraz takie modyfikowanie metod opisu stylistycznego, by zyskały interpretacyjny charakter. Cechę wyróżniającą i narzucającą się uważnym czytelnikom dorobku naukowego Jubilatki stanowi ponadto ewolucja poglądów i osłabienie stopnia kategoryczności niektórych założeń i konstatacji – por. dla przykładu uwagi o stylach denotacyjnych⁴.

Wśród zasług Teresy Skubalanki trzeba też wymienić stworzenie zrębów teorii stylistyki historycznej i przedstawienie historii języka na stylistyczne tory (Skubalanka 1995)⁵, a także wszechstronną, wieloaspektową i subtelną charakterystykę stylu artystycznego w polszczyźnie – jego dziejów, nurtów, osobowości twórczych (Mickiewicz, Słowacki, Norwid) i konkretnych utworów. Tej problematyce Uczona jest wierna, o czym świadczą opublikowane ostatnio tomy poświęcone stylowi Miłosza.

Najbardziej oryginalnym rysem stylistyki sygnowanej nazwiskiem Jubilatki jest jednak, jak sądzę, gramatyka stylistyczna. Teoretyczne ustalenia Teresy Skubalanki, a także inne osiągnięcia Uczonej w dziedzinie badań nad stylem są odbierane jako cenny wkład w dorobek dyscypliny⁶.

4 W nowszych swych opracowaniach Uczona ogranicza wyraźnie to pojęcie do stylu grzecznościowego. Por. Skubalanka 2000: 47, gdzie Autorka formułuje następującą uwagę: „Ten ostatni typ [stylu – dop. M. W.] można ujmować w sensie bardzo szerokim (np. gwarę traktować jako „styl” języka) lub węższym i tu najwyraźniej chyba rysuje się istnienie stylu grzecznościowego”. Zob. ponadto: Skubalanka 2007: 574.

5 Wagę ustaleń Badaczki dostrzega A.M. Lewicki, pisząc: „Autorka przyjmuje jako aksjomat różnicowanie stylistyczne języka w każdym etapie jego rozwoju” (Lewicki 1988: 12). Szerzej o miejscu tej koncepcji w teoretycznych założeniach historii języka (Wojtak 2000: 177-190).

6 Wystarczy się w tym kontekście odwołać do słów Stanisława Gajdy: „[...] największy wkład w rozwój polskiej stylistyki w ostatnich dziesięcioleciach wniosła T. Skubalanka, m.in. jako autorka *Historycznej stylistyki języka polskiego* (1984) i *Wprowadzenia do gramatyki stylistycznej języka polskiego* (1991)” (Kurkowska, Skorupka 2001: VIII).

Teresa Skubalanka zapisuje się trwale i mocno w stylistyce ze względu na siłę przekonań, wagę podejmowanych zagadnień i metodologiczną precyzję. Znana i ceniona interpretatorka arcydzieł polskiej literatury jest także niezwykłą stylistką. Trudno znaleźć czytelnika prac Jubilatki, który nie dałby się uwieść samym sformułowaniom – precyzyjnym, ale też obrazowym i estetycznie skomponowanym, ze zmienną frazą, nadającą wywodom Uczzonej niepowtarzalny kształt stylistyczny.

Szkic do portretu naukowego Jubilatki, zakończmy zatem kilkoma Jej myślami, by uzupełnić wizerunek o znamienne rysy „autoportretujące”:

Struktura stylistyczna jakiegoś tekstu sprawia wrażenie, jakby była „nałożona” na podstawę językową, ale jej całkowicie nie pokrywa. Stylistyce wiedzą od dawna, że w tekście mogą istnieć składniki nacechowane stylistycznie i nienacechowane. Każe nam to przypuszczać, że w przeciwieństwie do systemu języka składniki struktury stylistycznej *in abstracto* są powiązane luźno (Skubalanka 2002: 24-25).

Doświadczenie uczy nas, że tekst istnieje zawsze w jakimś stylu. Stąd wynika, że językowe procesy tekstotwórcze i procesy stylotwórcze występują jednocześnie i że wzorcowa struktura stylistyczna nie jest wtórna w stosunku do językowej. Jest zjawiskiem osobnym, które podlega akomodacji do tekstu, tak jak system językowy. Zresztą podobnie wybiórczej (Skubalanka 2002: 25).

Indeksowość znaków językowych, obecnych w strukturach stylistycznych, ich przyrodzona heterogeniczność [...] sprawiają, że analizy identyfikacyjne nie tylko ukazują nam dialektykę związków między badanymi zjawiskami, utwierdzają nas przede wszystkim w przekonaniu, że każda analiza stylistyczna jest wielokrotnie porównawcza i każda wychodzi poza obręb właściwego tekstu dzieła (Skubalanka 1995: 99).

Zamiast zakończenia niech mi wolno będzie dedykować Jubilatce następujący wiersz Świrszczyńskiej (1997 : 311):

KONTEMPLACJA

Dwie kłódki powiek

zamkniętych na cztery spusty

Za nimi

światło

Literatura

- Kurkowska H., Skorupka S., 2001, *Stylistyka polska. Zarys*, Warszawa.
- Lewicki M., 1988, *Portret naukowy Profesora Teresy Skubalanki*, Annales UMCS, Sectio FF, Philologiae, Lublin 1990, Vol. VI: 1988, s. 9.
- Problemy metodologiczne współczesnego literaturoznawstwa*, 1976, red. H. Markiewicz, J. Sławiński, Kraków.
- Siwiec A., Wojtak M., 1988, *Wykaz prac naukowych Teresy Skubalanki [do roku 1989]*, Annales UMCS, Sectio FF, Philologiae, Lublin 1990, Vol. VI: 1988, s. 19-27
- Skubalanka T., 1984, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Wrocław.
- Skubalanka T., 1991, *Wprowadzenie do gramatyki stylistycznej języka polskiego*, Lublin
- Skubalanka T., 1992, *Czy można mówić o istnieniu systemu stylistycznego*, „Stylistyka” I, s. 27-37.
- Skubalanka T., 1995, *O stylu poetyckimi innymi stylach języka - studia i szkice teoretyczne*, Lublin.
- Skubalanka T., 1997, Postscriptum do „Wprowadzenia do gramatyki stylistycznej języka polskiego”, „Stylistyka” VI, s. 513-524.
- T. Skubalanka, 2000, *Wprowadzenie do gramatyki stylistycznej języka polskiego*, Lublin.
- Skubalanka T., 2002, *Podstawy analizy stylistycznej. Rozważania o metodzie*, Lublin.
- Skubalanka T., 2007, *Kategorie stylistyczne*, „Stylistyka” XVI.
- A. Świrszczyńska, *Poezja*, Warszawa 1997, s. 311.
- M. Wojtak, *Historia języka w dydaktyce uniwersyteckiej. – Język polski jako przedmiot dydaktyki uniwersyteckiej*, red. J. Bartmiński, M. Karwatowska, Lublin 2000, s. 177-190.